

Retrat de Voltaire

Martí Domínguez ha guanyat l'últim premi Josep Pla de novel·la amb 'El retorn de Voltaire', que se suma a les anteriors novel·les també ambientades al segle XVIII 'Les confessions del comte Buffon' i 'El secret de Goethe' • Ramon Pla i Arxé

Narrativa

El retorn de Voltaire

Martí Domínguez

Premi Josep Pla

Destino. Barcelona, 2007

Voltaire –el Voltaire històric, per ser precisos– és l'objectiu de la novel·la i és també una passió intel·lectual de l'autor. L'indubtable bon estil narratiu de Martí Domínguez està al servei d'aquest desig. Perquè no es tracta tant d'utilitzar la personalitat pública i la intimitat de Voltaire per fer literatura –és a dir, per expressar una experiència humana complexa i universal com fa, per exemple, De Quincey a *Els darrers dies de Kant*– sinó d'aportar els recursos de la literatura per transmetre millor al lector un retrat viu del que pensava i sentia l'autor de les *Cartes filosòfiques*. La diferència entre una i altra opció consisteix en el fet que el valor de l'evocació històrica depèn de la veracitat del que es refereix i es comunica, habitualment, a través d'una successió ordenada i al més completa possible dels fets, mentre que la més literària pot ser real o no, ordenada o dispersa, però concentra l'atenció –sensorial, intel·lectual i afectiva– del lector en un tema que implica el lector, dóna unitat i sentit a la trama, i explica el perquè dels recursos literaris del discurs.

El text de Martí Domínguez, molt equilibrat entre aquestes dues opcions, opta finalment per l'objectiu preferent de la veracitat històrica. Per això l'autor, en dos apèndixs, precisa els aspectes biogràfics que podrien haver quedat desdibuixats pel fet d'utilitzar el punt de vista de Voltaire en la narració i, encara, en un *Apèndix bibliogràfic* –per cert, excel·lent i molt útil– fa constar les fonts erudites sobre les quals s'ha basat la novel·la. El resultat és un retrat tan atractiu com fiable del personatge i del seu en-

Martí Domínguez amb el premi Josep Pla a les mans la nit del 6 de gener passada. CRISTINA CALDERER

torn. Em sembla que molts lectors ho agrairan perquè, avui, les novel·les que, a més d'agradar, ensenyen són molt ben acceptades. Fins i tot quan sabem que ens enreden –Dan Brown, com a símptoma–, sempre que comptin amb un maquillatge històric prou gruixut, es llegeixen amb la sensació d'aprendre-hi alguna cosa útil. De fet, la gratuïtat de la contemplació estètica no és, ni ha estat mai, una convic-

L'autor precisa els aspectes biogràfics que podrien quedar desdibuixats

ció ni arrelada, ni entesa. *El retorn de Voltaire*, en direcció oposada a la del maquillatge gruixut, és una honesta, rigorosa i atractiva recreació d'aquest personatge i de la França il·lustrada que l'observava. Com un retaule històric presidit, és clar, per Voltaire.

La novel·la narra els seus darrers dies. Se situa, per tant, el 1778, des del 10 de febrer, en què el filòsof deixa el seu refugi de Fernel, a prop dels Alps, per retornar a París, on s'havia d'estrenar *Irene*, la seva darrera tragèdia, fins, de fet, al 30 de maig del 1778, dia de la seva mort. La tria d'aquest període és especialment oportuna per conèixer el personatge, perquè Voltaire, que se sent a prop de la mort, s'encara amb el que ha estat la seva vida i ho fa sota la pressió del xoc que li produeix tornar a París després de trenta anys d'haver-ne marxat, forçat pel Rei. Voltaire sap que s'haurà d'enfrontar a la reacció dels filòsofs de la seva corda, al tracte que vulguin concedir-li els cercles il·lustrats, al veredict

de l'Església que el condemnava i al de la cort de Versalles que, en el millor dels casos, l'ignorava. Però sobretot sabia que hauria de triar la manera com volia morir: si reconciliat amb l'Església com havia fet Montesquieu, o com un *filòsof*, amb digna i irreductible coherència amb les seves idees malgrat saber que això li podia comportar la prohibició de ser enterrat en sagrat. I tot això just en el moment de la seva vida en què les forces físiques l'abandonaven sense que s'afeblissin, però, les incitacions de la seva lucidesa implacable.

Per explicar això, la novel·la, en sintonia amb el racionalisme del personatge, es basteix sobre una estructura ordenada i lineal que avança paral·lelament en tres qüestions bàsiques: en el procés i circumstàncies del viatge, en el progrés de la malaltia associat a la preocupació sobre com volia morir, i en la relació que estableix amb els amics i admiradors i, molt especialment, amb alguns filòsofs

il·lustrats. Aquests tres eixos van conformant la silueta intel·lectual i moral de Voltaire: un home que ha viscut feliç a Farnes, on ha construït una societat pròspera i justa, però que se sent també atret pel gran món de París del qual espera la compensació –honor i reconeixement– als exilis i als menyspreus a què l'havien sotmès, per heterodox, la cort i el rei.

La tensió entre aquesta atracció per París i la determinació, malgrat els èxits obtinguts, de retornar al seu refugi, on sap que hi trobarà els seus llibres i els seus amics, el defineix. Constitueix igualment un tret important del seu caràcter i de les seves conviccions el desig de reconciliar-se amb l'Església sense sotmetre's, però, a les seves exigències doctrinals. I al costat d'això, que em sembla el més important, Martí Domínguez hi fa constar també les opinions de Voltaire sobre l'art, que ell considera sempre –i només– un instrument poderós de moralització dels ciutadans, i que el lector podrà

Tot i que Martí Domínguez admira Voltaire, l'obra no és una hagiografia

verificar en les digressions sobre Houdon, l'escultor que el retratà ja vell i sense perruca, sobre el caricaturista Hubert i sobre la manera contradictòria com a les darreries del segle XVIII es valorava Shakespeare.

Però la novel·la és molt completa –ho vol ser– i hi consta també l'angoixat desig de ser reconegut pel poder –Josep II o Lluís XVI– i de burlar-lo, la barreja d'ambició i inseguretat sobre la seva obra, l'admiració tenyida de competitivitat amb què es relaciona amb Diderot, la lleial relació que té amb el seu secretari Wagnière, gran personatge, i també, encara, el coratge, el sentit del progrés, la fermesa de les conviccions, la vanitat, les contradiccions, les pors i la solitud.

El retrat és tan complex com el personatge i, per això, tot i que Martí Domínguez té una devota admiració per Voltaire, no és una hagiografia. És un relat matisat, viu, íntim –la perspectiva és sempre la de Voltaire– en què el lector es farà càrrec de l'ambient intel·lectual i ciutadà –grandeses i servituds– dels il·lustrats francesos. S'hi aprèn.

És la tercera vegada que el valencià Martí Domínguez fa una novel·la amb l'ambient i els personatges del segle XVIII: *Les confessions del comte Buffon* (1997, premi Andròmina), *El secret de Goethe* (1999, premi Prudenci Bertrana) i, ara, *El retorn de Voltaire* (2007, premi Josep Pla). Segurament val la pena llegir la trilogia perquè hi trobaran un panorama molt matisat d'aquella època. Martí Domínguez l'explica amb estil però sobretot amb la voluntat de recrear-ne, fidelment, la història.